

УДК 378.015.311:316.77

DOI 10.31652/2415-7872-2021-66-66-72

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА У ПРОЦЕСІ ЙОГО КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Костик Л. Б., orcid.org/0000-0002-9699-8607

Батринчук З. Р., orcid.org/0000-0001-8822-8226

Платаш Л. Б., orcid.org/0000-0001-6491-4897

Калашнік Н. В., orcid.org/0000-0001-5312-3280

У статті розкрито проблему комунікації в інформаційному суспільстві. Насамперед, вона стосується освітньої сфери, адже покликана забезпечити всебічну підготовку людини до сучасного життя у світі найрізноманітніших зв'язків, комунікативних можливостей суспільних відносин. Професійна комунікація є основною формою педагогічного процесу, продуктивність якого обумовлюється цілями й цінностями спілкування, прийнятими всіма його суб'єктами за норму індивідуальної поведінки. Розгортається вона у процесі спільної комунікативної діяльності людей (суб'єкт-суб'єктної взаємодії), опосередкованої взаємообміном інформацією, за якої кожен із його учасників засвоює загальнолюдський досвід, суспільні, педагогічні, комунікативні, моральні та інші цінності, знання й способи комунікативної діяльності, виявляє, розкриває й розвиває власні психічні якості, формується як особистість і як суб'єкт комунікації. У цьому сенсі комунікативна діяльність є передумовою формування творчої особистості педагога.

Ключові слова: спілкування, творча особистість, комунікативна інтеракція, педагогічна мова вчителя, професійна компетентність, лінгвістика, культура мови.

FORMATION OF TEACHER'S CREATIVITY IN THE PROCESS OF HIS COMMUNICATIVE ACTIVITY

Kostyk L. B., Batrynychuk Z. R., Platash L. B., Kalashnik N. V.

The article reveals the problem of communicative opportunities and social relations. First of all, it is related to the educational sphere, because it aims to provide a comprehensive preparation of the person for the modern life in the world of various connections, communicative opportunities of social relations. Professional communication is the main form of the pedagogical process, the productivity of which is determined by the goals and values of communication accepted by all its subjects for the norm of individual behavior. It unfolds in the process of joint communication activities of people (subject-subject interaction), mediated by the exchange of information, in which each of its participants learns human experience, social, pedagogical, communicative, moral and other values, knowledge and ways of communicative activity, identifies, reveals and develops his own mental qualities, is formed as a person and as a subject of communication. In this sense, communicative activity is a prerequisite for the formation of a creative personality of the teacher. Forming a socially active personality requires the use of non-standard forms of pedagogical interaction. One such form is play as a means of developing the creative potential of a future specialist. Game activities perform the following functions: stimulating (arouses interest among students); communicative (mastering elements of communication culture of future specialists); self-realization (each participant of the game realizes its capabilities); developmental (development of attention, will and other mental qualities); entertaining (having fun); diagnostic (detection of deviations in knowledge, skills, behavior); corrective (making positive changes in the personality structure of future professionals). Realization of educational-educational interaction, pedagogical influence of the educator on children is carried out by means of speech, so its specificity significantly influences the effectiveness of the communicative process. Because of this, the culture of broadcasting is an important indicator of a teacher's professionalism. Every teacher must constantly work on improving his or her pedagogical skills, on which the results of his work depend to a great extent. Therefore, it is necessary to pay more attention to the development of speech, to increase the requirements for one's own language culture, to develop the skills of effective communication, oratory.

Keywords: communication, creative personality, communicative interaction, pedagogical language of the teacher, professional competence, linguistics, language culture.

Спілкування є невід'ємною складовою професійної діяльності педагога. Науковці розглядають педагогічне спілкування як загальнопсихологічну основу формування гармонійно розвиненої творчої особистості.

На сучасному етапі розбудови української держави особливого значення й актуальності набуває проблема створення такої виховної системи, яка б забезпечила формування особистості нового типу, особистості з високим рівнем духовності й культури, вмінням творчо мислити, визначати свою позицію

серед інших, гнучко реагувати на зміни в довкіллі і самій творити їх. Одним із завдань модернізації освіти в Україні є формування мовленнєвої особистості, яка б володіла вміннями й навичками вільно та творчо користуватися мовними засобами при вираженні своїх потреб, інтересів, намірів. Тому особливого значення набуває проблема підготовки кадрів у галузі дошкільної освіти, покликаних забезпечити виховання активної мовленнєвої особистості [7], яка б характеризувалася сформованим прагненням заявити про себе, свої можливості, виразити свою індивідуальність, особливість, свої здібності, нахили, бажання. У дошкільний навчальний заклад має прийти педагог із високим рівнем комунікативно-мовленнєвої компетенції, оскільки виникає нагальна потреба переорієнтації кінцевої мети опанування рідної мови із гносеологічного аспекту (вивчення правил, мовознавчих понять тощо) на “комунікативнопрагматичний”, за яким мова буде, передусім, знаряддям самовираження особистості й засобом спілкування [9]. Одним із шляхів розв’язання цієї проблеми є професійна підготовка майбутніх вихователів до формування комунікативно-мовленнєвих умінь та навичок дітей дошкільного віку, що і потребує певних нових напрямів у фаховій підготовці студентів.

Сучасний педагог має не лише грамотно говорити, як зазначає А.М.Богущ, а й бути мовленнєво компетентною особистістю, яка вмє адекватно й доречно використовувати мову в конкретних ситуаціях, висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо, застосовувати інтонаційні засоби виразності мовлення [4], володіти системою знань, умінь і навичок, необхідних для того, щоб допомогти дитині вирішити міжособистісні питання мовної комунікації, створити такі умови, за яких у дитини виникне бажання висловлювати свої думки, почуття, настрої, ділитися ними з однолітками та дорослими. Водночас він повинен володіти високим рівнем мовленнєвої культури, мобільністю, суб’єктивною готовністю до безперервної освіти, вмінням самовдосконалюватися, творчим ставленням до педагогічної діяльності.

Висока мовленнєва культура фахівця – дошкільного вихователя є важливою частиною його професійної майстерності, освіченості, інтелігентності. Т.М.Котик було визначено фактори, які ефективно сприяють формуванню професійно-мовленнєвої готовності майбутніх фахівців. Дані фактори включають структуру та технологію навчання, що побудовані з урахуванням таких принципів: професійно спрямованого підходу до організації навчання, диференційно-системного навчання мови, формування професійно-мовленнєвої готовності, інтеграції системно-описового та комунікативно-діяльнісного підходів до побудови навчальних курсів, дидактичного резонансу. Формування професійномовленнєвої готовності, як зазначає автор, включає такі етапи: формування лінгвістичної, лінгводидактичної, комунікативної компетенції засобами цілеспрямованого використання дисциплін лінгвістичного та лінгводидактичного циклів, об’єднаних на ґрунті професійно спрямованого навчального матеріалу; корекція набутих знань, навичок, умінь із професійно-мовленнєвої діяльності, оволодіння навичками і вміннями дослідно-експериментальної роботи з дітьми; доведення навчання до завершального стану засобами спецпрактикуму з методики навчання української мови, що тісно пов’язаний із дисциплінами лінгвістичного та лінгводидактичного циклів, що попередньо вивчалися, та педпрактикою [11].

Комунікативний аспект педагогічної діяльності досліджували Н. Кузьміна, О. Щербаков, В. Кан-Калик, О. Леонтьєв, Л. Савенкова та ін. Частково аспекти цієї проблеми розкриті в публікаціях Н. Волкової, С. Дорошенко, М. Андріанова, Б. Кандинського, Г. Почепцова та ін.

Окремі дослідження присвячені професійно-мовленнєвій, зокрема, загальнокомунікативній і мовно-фаховій підготовці педагога. Уважаємо, що комунікативний компонент є обов’язковою складовою професійно-методичної підготовки вихователів дошкільних закладів. Це зумовлено як освітніми завданнями розвитку мовної здібності у дітей [1], так і необхідністю опанування специфікою мовленнєвого спілкування педагога.

Нові концептуальні підходи до мовної освіти дітей – завдання розвитку мовної здібності, яке трактується в контексті формування мовленнєвої компетентності, вимагає відповідної підготовки вихователів до професійно-методичної діяльності. Така підготовка, за А. Богущ, охоплює формування різних видів компетенцій: мовної, мовленнєвої, комунікативної, професійно-мовленнєвої, професійно-комунікативної [8, с.8].

Засвоєння курсу «Дошкільна лінгводидактика» (теорія і методика навчання дітей рідної мови), як фахової методичної дисципліни, передбачає формування в майбутніх вихователів таких чинників професійної компетенції: теоретико-методологічний, лінгвістичний, когнітивний, лінгводидактичний, проєктивно-прогностичний, корекційний, аксеологічний [8, с. 8-9]. Їхня сукупність визначає зміст і структуру професійно-методичної підготовки вихователя до розвитку мовної здібності в дітей. Водночас, ефективність застосування лінгвометодичних компетенцій залежить від рівня сформованості професійного мовлення педагога, його умінь здійснювати комунікативну, навчально-комунікативну взаємодію з дітьми.

Професійна підготовка педагогів передбачає оволодіння комплексом комунікативно-мовленнєвих умінь і навичок. І.О.Луценко розробила авторську концепцію підготовки майбутніх вихователів до формування комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку. Основну роль авторка відводить

педагогічному спілкуванню, умінню володіти мовленням у контексті особистісно орієнтованого підходу до дитини. Педагогічне мовлення включає: дидактичну, виховну, організаторську, експресивну, етичну, естетичну, функцію впливу, уміння бути мовленнєвим партнером дитині дошкільного віку [13]. Майбутніх вихователів необхідно ознайомити з мовленнєвими характеристиками представників різної статі, оскільки такі знання сприяють оптимізації мовленнєвої діяльності дошкільників у одностатевих та різностатевих угрупованнях. Адже ототожнення дитиною себе із представниками відповідної статі, прагнення відповідати соціальним, а також мовленнєвим стандартам – важлива умова особистісного становлення малюка. Тривалий час цей напрям роботи фактично ігнорувався у вітчизняних програмах, тому педагогам доводилося самостійно орієнтуватися щодо статевої належності дитини. Сучасне бачення такої проблеми вимагає від педагога певних знань щодо формування рис жіночності та мужності в дітей, використання мовленнєвих засобів відносно представників різної статі. Статеві особливості мовлення хлопчиків та дівчаток педагог має враховувати у процесі формування в дошкільників комунікативно-мовленнєвих умінь та навичок. Вивчаючи курс «Теорія та методика розвитку рідного мовлення», майбутні вихователі мають опанувати такими знаннями та вміннями: контролювати, оцінювати, аналізувати власне мовлення, варіювати мовне висловлювання відповідно до поставленої мети; оволодівати методами і прийомами педагогічного впливу, які виробляють гнучкість та адекватність мовленнєвої поведінки дитини, розвивають її вміння аналізувати емоційний та інформаційний зміст ситуації спілкування; застосовувати набуті елементи діагностики мовленнєвого розвитку дитини з урахуванням історії її життя, вікових, статевих та індивідуальних особливостей; добирати зразки різних жанрів фольклору, образотворчих та літературних творів, які розвивають образність мовлення; моделювати такі ситуації спілкування, що потребують від дитини гнучкості, варіативності, творчості у використанні засобів спілкування; створювати сприятливу комунікативну атмосферу; формувати в дітей мовленнєві навички, досвід мовленнєвої взаємодії з дорослими й однолітками; виховувати в дітей шанобливе ставлення до рідної мови, культуру мовленнєвого спілкування; здійснювати професійне мовленнєве спілкування з дітьми на засадах гуманізації й демократизації, особистісно орієнтованого підходу тощо.

Лінгводидактичними засадами використання мовленнєвого спілкування, як провідного методичного засобу навчання мови й розвитку мовлення, є положення комунікативно-діяльнісного підходу. Зокрема, його реалізація на етапі дошкільного дитинства пов'язана з максимальним наближенням навчального процесу, його складників: цілей, змісту і методів до реальних процесів мовленнєвого спілкування, розвитком мовленнєвого спілкування як діяльності, навчанням дітей конкретних мовленнєвих способів досягнення комунікативних цілей у життєвих ситуаціях спілкування з дорослими та однолітками, використанням спонтанної мовленнєвої практики протягом усієї життєдіяльності дитини в умовах дошкільного навчального закладу для цілей формування комунікативної компетентності. Його оптимальність і розвивальний потенціал забезпечується високим рівнем професійного володіння вихователем складниками навчально-розвивальної мовленнєвої комунікації [14].

Психологічними засадами формування професійно-комунікативних умінь, як умови ефективного навчання мови й розвитку мовлення дітей, є вчення Л. Виготського, О. Лурії, С. Рубінштейна, О. Запорожця, М. Лісіної, Т. Піроженко про вплив спілкування дорослого з дитиною на становлення й розвиток дитячого мовлення, взаємозв'язки між розвитком мовлення і спілкування.

Специфіка професійної діяльності вихователів, які працюють із дітьми дошкільного віку, висуває свої вимоги до найголовніших характеристик, які мають бути притаманні їхньому мовленню, а саме: духовність, діалогічність, змістовність, спрямованість, нормативність, образність, емоційність [6]. Уважаємо, що духовність є головною характеристикою, яка має бути притаманна педагогічному мовленню. З огляду на духовно-педагогічне правило «нічого не говорити такого, що не можна було б залишити назавжди в душі дитини», духовність педагогічного мовлення – це, насамперед, зваженість кожного слова адресованого дитині, передбачення і використання його впливу і виховних можливостей.

На необхідність вивчення педагогічного мовлення вихователя, як чинника розвитку мовлення дітей, вказували Є. Тихеева, О. Фльоріна. Зокрема, Є. Тихеева виокремила як “культурні”, так і власне методичні вимоги до мовлення педагога. Вона вказувала на необхідність узгоджувати структуру і зміст мовлення з віком і розвитком дітей, їхніми інтересами й досвідом, регулювати темп і силу голосу, володіти методичною майстерністю, вмінням застосовувати прийоми впливу на мовлення дітей у різних ситуаціях спілкування. Особливо сучасною є вимога Є. Тихеевої щодо використання вихователем у своєму мовленні інтересу, уваги, любові до дитини, турботи про неї.

До структури мовленнєвого середовища входить цілеспрямоване навчання мови і розвиток мовлення. К. Крутій розглядає штучне мовленнєве середовище як методичний засіб і виокремлює у структурі «освітнього мовленнєвого середовища» спеціально організовану мовленнєву діяльність, спільну діяльність дорослого і дитини, самостійну мовленнєву діяльність. У контексті сучасної теорії мовленнєвого спілкування, вважаємо за необхідне розширити зміст поняття «мовленнєве середовище», а відтак

охоплювати ним сукупність засобів мовленнєвої комунікації й умов, за яких вона відбувається. До уваги важливо взяти й те, що рівень особистісно розвивального середовища, яке створює педагог залежить, від характеру комунікативної спрямованості (діалогічної або монологічної), стилю спілкування [2, с.102].

Сучасною ознакою професійного мовленнєвого спілкування є його особистісно орієнтоване спрямування. Така педагогічна комунікація задовольняє актуальні для дитини очікування і спонукає її до суб'єкт-суб'єктних взаємин із дорослим. Її основою є задоволення потреби дітей у спілкуванні: розумінні, співчутті і співпереживанні, конструктивне використання природної дитячої потреби в доброму ставленні значущих для неї людей. І, як наслідок, – досягнення розвивального ефекту в комунікативно-мовленнєвій сфері, формування внутрішніх мотиваційних механізмів спілкування: потреби в спілкуванні з дорослими й однолітками, розвиток мотивів спілкування, інтересів.

Спілкування на особистісному рівні, можливе, на думку О. Леонтьєва, за умови наявності в педагога особистісних мотивів спілкування. Це визначає такий актуальний напрям дослідження педагогічного спілкування, як формування в педагогів ціннісно-мотиваційних детермінат взаємодії з дітьми. Як показали дослідження, ступінь доброзичливого ставлення педагога до дітей впливає на вибір ним стилю спілкування – авторитарного або демократичного. Зокрема, доброзичливість вихователя виявляється в перевазі позитивного, емоційного тону, вмінні пом'якшувати негативні звертання; гнучкість у врахуванні вікових та індивідуальних особливостей, статусу дитини в групі, відмові від стереотипних звертань; обґрунтованість, мотивованість звертань вихователя, справедливість оцінок свідчать про його аргументованість. Мовленнєвими засобами комунікативного впливу вихователів авторитарного стилю є упереджувальні негативні оцінки глобального характеру, нетактовні і жорсткі форми звертань, стереотипні шаблонні оцінки. Було виявлено, що стиль спілкування знаходить своє вираження у тих чи інших мовленнєвих формах, іноді тільки тому, що в педагога немає інших прикладів, життєвого і професійного досвіду з використання гуманістичної мовленнєвої комунікації.

Спеціалізоване мовленнєве спілкування дорослого з дитиною, за даними М.Лісіної, виконує функцію комунікативного чинника – особливий, неодмінний умови її загального і психічного розвитку. Зокрема, потенційні можливості для мовленнєвого розвитку дитини в ранньому віці мають такі види контактів, які організовує дорослий: емоційний, контакти під час спільних дій та голосовий. Ці специфічні контакти створюють оптимальний клімат для появи перших слів, спонукають дитину прийняти мовленнєве завдання й визначити засоби для його розв'язання [15, с. 27].

У психолого-педагогічній літературі термін “контакт” використовується з метою опосередкування поняття “спілкування”. Так, характеризуючи потреби дорослих людей у спілкуванні, М. Єрастов виокремлює потребу в психологічному контакті, а саме: особистісному, емоційному, пізнавальному, діяльнісному. О. Киричук розрізняє такі види контакту, як: просторовий, психічний, соціальний та педагогічний. Л. Савенкова до його структури вводить емоційний та пізнавальний контакти, які розглядає як стадії розвитку педагогічного спілкування.

Аналіз різних класифікацій контакту, як структурної одиниці спілкування, показує, що вони можуть реалізовуватися незалежно один від одного, слугувати передумовою для виникнення наступного, більш складного, утворювати різні за призначенням структури. Так, певну структуру спеціалізованого мовленнєвого спілкування, спрямованого на створення умов для виникнення й розвитку мовлення, утворюють контакти дорослого з дитиною раннього віку. Вважаємо, що ці контакти необхідні і в процесі спілкування з дітьми дошкільного віку, проте вони мають здійснюватися на вищому, ніж у ранньому дитинстві, мовному, змістовому й організаційному рівні, поглиблюватися й розвиватися. За такої умови їх можна розглядати як пошукувану структуру комунікативного чинника розвитку мовної здібності дітей дошкільного віку.

Емоційні контакти з дорослим виникають у дітей незабаром після народження й розвиваються своєрідно. Критерієм становлення емоційного контакту є позитивний емоційний стан дитини в присутності дорослого і адресоване йому вираження прихильності. Уплив емоційного контакту на мовленнєвий розвиток у ранньому віці визначається тим, що до говоріння дитину спонукає прагнення наслідувати дорослому, робити те, що робить він [15, с.23]. Емоційні контакти є основним змістом ситуативно-особистісної форми спілкування. Але з переходом на вищі форми спілкування їх значення не зменшується, а, навпаки, зростає, оскільки прихильність дитини й дорослого одне до одного в більш складних формах спілкування охоплює оцінку практичних дій і інтелектуальних зусиль, здібностей до спільної цікавої діяльності і досягнутого рівня взаєморозуміння. У дошкільному віці емоційні контакти продовжують виступати як спонукання до мовленнєвого спілкування, адже атмосфера емоційного комфорту є обов'язковою умовою розвитку мовної здібності дитини. Отже, емоційний контакт, як вид психологічного контакту, етап здійснення педагогічного контакту, який безпосередньо впливає на виникнення і характер перебігу мовлення, є обов'язковим компонентом структури особистісно розвивального мовленнєвого спілкування, який забезпечує ефективне розгортання інших видів контакту.

Важливим компонентом є контакти дорослого з дитиною у процесі спільних дій. У ранньому віці практичні контакти позитивно впливають на організацію орієнтувальної діяльності дитини в умовах мовленнєвої ситуації. Завдяки такому контакту дитина виділяє ключові компоненти ситуації – дорослого, предмет спілкування, орієнтується в комунікативно-мовленнєвому завданні, яке він ставить перед нею [15, с.24]. Досвід спільних практичних дій дозволяє дитині оволодіти наступною вищою формою спілкування – ситуативно-діловою, в надрах якої вона опанує способи розв'язання нових комунікативно-мовленнєвих завдань. Позитивний вплив ділових контактів, які будуються на взаємодії мовленнєвих і практичних дій, у старшому дошкільному віці визначається предметно-орієнтованим характером спілкування, що виникає у зв'язку з діяльністю, якою займаються діти: предметною, ігровою, трудовою. Виконання спільних практичних дій передбачає організацію педагогом практичної й мовленнєвої взаємодії з дітьми і дітей одне з одним. При цьому, у одному випадку предметом організованого спілкування виступає зміст практичної діяльності. Вихователь здійснює інтерактивний контакт і через спілкування керує практичною діяльністю дітей, розвиваючи одночасно їхнє мовлення. У іншому випадку, предметом його спеціальних навчальних дій є досягнення мовленнєвої взаємодії між дітьми, навчання інтерактивної діяльності мовленнєвого спілкування – плануванню спільних дій, обміну діловими впливами. Отже, контакти під час спільних дій у спілкуванні з дітьми дошкільного віку переходять у більш складний вид контакту – інтерактивний, у ході якого відбувається взаємодія між вихователем і дітьми, дітей одне з одним, а також завдяки взаємодії відбувається розвиток різних видів дитячої діяльності.

Наступним компонентом комунікативного чинника є голосові контакти. У ранньому віці їхнє значення для становлення спілкування полягає в тому, що вони є вираженням афективного ставлення дорослого й дитини одне до одного, відкривають перед нею можливості використання звуків голосу для комунікації [15, с. 24-27]. Голосові контакти тривають недовго і з появою в дитини перших слів між нею і дорослим виникає мовленнєвий контакт. Мовленнєві контакти вводять дитину у світ мови, спілкування, розкривають можливості мовлення в розв'язанні різних завдань життєдіяльності. Успішність мовленнєвої взаємодії з дитиною під час контакту залежить від здатності педагога до міжособистісної акомодатії. Пристосування до дитини, як до мовленнєвого партнера, може бути як підготовленим, так і спонтанним, короткочасним або тривалим. Розуміння дітьми раннього й дошкільного віку мовлення педагога ґрунтується на підготовленій акомодатії, завдяки якій відбувається відбір змісту, форми мовленнєвих висловлювань, мовних засобів. Прийомами спонтанного пристосування є зміна темпу мовлення, сили голосу, повторення запитання, переформулювання запитання, яке адресується конкретній дитині, правильна відповідь, відображення мовлення дітей в мовленні педагога.

Мовленнєві контакти є стрижневими у структурі особистісно розвивального мовленнєвого спілкування. У них найбільш повно виявляється вплив комунікації педагога на розвиток мовної здібності у дітей.

Іноколи студенти недооцінюють роль мови і процесу мовлення в їхньому професійному становленні та повсякденному спілкуванні, хоча саме тут її роль надзвичайно висока. Дуже часто відповідальність за непорозуміння під час спілкування перекладається на партнера, хоча обидва співрозмовники використовують збіднений словниковий запас, недбало формулюють думки, слабо володіють експресивними засобами комунікації, мімікою та пантомімікою.

Поняттям «культура мовлення» послуговуються для означення певного рівня втілення мовних засобів у повсякденному усному і писемному спілкуванні. Важливими характеристиками культури мовлення є правильність, змістовність, доречність, достатність, логічність, точність, ясність, стислість, простота та емоційна виразність, образність, барвистість, чистота, емоційність. Правильна вимова, вільне, невимушене оперування словом, уникнення вульгаризмів, слів-паразитів, наголошування на головних думках, фонетична виразність, інтонаційна розмаїтість, чітка дикція, розмірений темп мовлення – необхідні елементи мовної культури особистості. Формування правильності забезпечують тренінги (вправи), робота зі словниками, спеціальною лінгвістичною літературою, написання текстів, слухання й аналіз правильного мовлення [5, с.127].

Формування мовленнєвої особистості дошкільника потребує від вихователя практичних умінь, необхідних для створення мовленнєвого розвивального середовища, яке б стимулювало дітей до вираження своїх почуттів засобами мовлення. Теоретичний курс студенти засвоюють на лекційних заняттях, а також шляхом самостійного опрацювання основної та додаткової літератури. Студенти повинні не тільки засвоїти матеріал теоретично, а й виробити певні вміння й навички правильно застосовувати теорію на практиці.

Ефективне засвоєння студентами знань та умінь можливе лише при поєднанні різних видів і форм роботи. Семінарські заняття доцільно проводити із застосуванням активних форм навчання. Такими формами є дискусії, диспути, обговорення рефератів і доповідей, підготовлених студентами. Семінар-дискусія організовується як процес діалогічного спілкування викладача і студентів, під час якого майбутній фахівець навчається точно висловлювати свої думки, отримує змогу активно відстоювати власну точку зору. Ефективною формою проведення семінару є обговорення запропонованих самими студентами проблем, з якими майбутній вихователь може зустрітися у практичній діяльності. Використання принципу «круглого

столу" сприяє зростанню мовленнєвої активності студентів, збільшується кількість висловлювань, з'являються можливості для особистісного включення кожного у процес спілкування. Такі види роботи сприяють розвитку комунікативних здібностей студентів, спонукають їх до мовленнєвої взаємодії. Аудиторні заняття поєднуються із самостійною роботою студентів, яка передбачає теоретичне опрацювання необхідного матеріалу, зокрема науково-педагогічної спадщини, а також практичне виконання низки завдань, спрямованих на закріплення набутих мовленнєвих знань та умінь. Важливим напрямом у підготовці майбутніх фахівців є проходження студентами педагогічних практик у закладах дошкільної освіти, де студенти мають можливість застосувати на практиці набуті знання і вміння та ознайомитися з усіма аспектами професії вихователя.

Така організація навчання сприятиме засвоєнню студентами умінь і навичок, необхідних для формування мовленнєвої особистості дошкільника, а саме: уміння ставитися до слова не лише як до інструмента відтворення дитиною почутої від дорослого інформації, а як до способу розкриття свого внутрішнього світу; пам'ятати, що слово – категорія індивідуальна; уміти диференціювати поняття "мова" та "мовлення", надавати пріоритет мовленнєвому розвитку дошкільників, навчаючи їх висловлюватися, передавати словом різноманітні життєві враження; орієнтуватися не тільки на активний словник, оскільки він – основний показник мовленнєвого розвитку дошкільника, а також брати до уваги і пасивний словник, оскільки саме він є важливим показником особистісного становлення вихованця; розвивати мовленнєву особистість у широкому життєвому контексті; відводити більше місця в житті дитини особистісному спілкуванню; пов'язувати розвиток мовлення з усіма сферами життєдіяльності дитини: "Природа", "Культура", "Люди", "Я Сам", збагачувати словник дитини новою лексикою [10].

Професійно-мовленнєва підготовка студентів значною мірою реалізується на практичних та семінарських заняттях. Саме на таких заняттях найкраще реалізується принцип спільної діяльності у процесі групової навчальної роботи, який передбачає колективні зусилля та умови для формування навичок комунікативної професійної підготовки студентів. Під час їх проведення головне завдання викладача полягає у створенні адекватної професійної мотивації за рахунок виявлення зв'язків-переходів до майбутньої професійної діяльності як творчого процесу. Тому найбільш ефективними формами організації навчання є аудиторна й науково-дослідна (уміння рецензувати, реферувати, складати анотації, доповіді, виступи). На семінарі кожен студент так чи інакше буде свій виступ за класичною схемою: вступ – виклад – висновок. Тому тут важко уникнути повторів у відповідях студентів, за „круглим столом” фактично йде загальна розмова, і кожен студент може виступити як з розгорнутою думкою, так і подати коротку репліку, висловити схвалення, згоду або незгоду [16, с.134].

Формування соціально активної особистості вимагає використання нестандартних форм педагогічної взаємодії. Однією з таких форм є гра як засіб розвитку творчого потенціалу майбутнього фахівця. Ігрова діяльність виконує такі функції: спонукальну (викликає інтерес у студентів); комунікабельну (засвоєння елементів культури спілкування майбутніх спеціалістів); самореалізацій (кожен учасник гри реалізує свої можливості); розвивальну (розвиток уваги, волі та інших психічних якостей); розважальну (отримання задоволення); діагностичну (виявлення відхилень у знаннях, уміннях та навичках, поведінці); корекційну (внесення позитивних змін у структуру особистості майбутніх фахівців).

Ігрові методи багатопланові, і кожен з них у той чи інший спосіб сприяє виробленню певної навички. З огляду на це виокремлюють ігри-вправи (кросворди, ребуси, вікторини), ігрові дискусії, ігрові ситуації, рольові і ділові навчальні ігри. Рольова гра спонукає студентів до психологічної переорієнтації. Вони усвідомлюють, що вже не просто студенти, які відтворюють перед аудиторією зміст вивченого матеріалу, а особи, які мають певні права та обов'язки і несуть відповідальність за прийняте рішення. Відносини „викладач-студент” замінюються стосунками „гравець-гравець”, за яких учасники надають один одному допомогу, підтримку, створюючи атмосферу, яка сприяє засвоєнню нового матеріалу, оволодінню студентами певним видом діяльності [17, с.184].

Отже, реалізація освітньо-виховної взаємодії, педагогічного впливу вихователя на дітей здійснюється за допомогою мовлення, тому його специфіка суттєво впливає на ефективність комунікативного процесу. Через це сформованість культури мовлення є важливим показником професіоналізму вихователя. Кожен педагог повинен постійно працювати над удосконаленням своєї педагогічної майстерності, від чого значною мірою залежать результати його роботи. Тому необхідно звертати більше уваги на розвиток мовлення, підвищувати вимоги до власної культури мови, розвивати навички ефективної комунікації, ораторського мистецтва.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти. – Київ : Ред. журн. Дошкільне виховання, 1999. – 62 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : Навч.-метод. посібник: У 2 кн. Кн. 2. / І.Д.Бех. – Київ : Либідь, 2003. – 344 с.

3. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови : [підручн.] / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. [2-ге вид., доп.]. – Київ : Видавничий Дім Слово, 2011. – 704 с.
4. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: програма та методичні рекомендації / Укл. А.М.Богуш. – Ін-т змісту і методів навч. – Київ, 1997. – 110 с.
5. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посіб. / Н.П.Волкова. – Київ : ВЦ Академія, 2006. – 256 с.
6. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети / Т. Вольфовська // Шлях освіти. – 2001. – № 3. – С. 13-16.
7. Гончаренко А.М. Методика розвитку мовлення дітей дошкільного віку / Упоряд. А.М.Гончаренко. – Київ : КМПУім. Б.Д.Грінченка, 2006. – 40 с.
8. Дошкільна лінгводидактика. Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільному закладі освіти / Богуш А. М., Гаврик Н. В., Котик Т. М. – Одеса: ПНЦ АПН України, 2002. – 48 с.
9. Єрмоленко С.Я. Навчально-виховна концепція вивчення української (державної) мови / С.Я. Єрмоленко, Л.І.Мацько // Початкова школа. – 1995. – №1.
10. Кононко О.Л. Орієнтир сьогодення – компетентна особистість / О.Л. Кононко // Дошкільне виховання. – 2005. – №7. – С. 7-9.
11. Котик Т.М. Методика підготовки студентів до навчання дошкільників української мови: автореф. дис.... канд. пед. наук. / Т.М. Котик. – Одеса, 1996.
12. Луценко І. О. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватись: Готуємося до мовленнєвого спілкування з дошкільниками / І.О. Луценко. – Київ : Світич, 2008. 203 с.
13. Луценко І. Готуємось до мовленнєвого спілкування з дошкільниками / І.Луценко. – Київ : НПУ, 2001. – 92 с.
14. Любина Г. О речевом поведенні вихователів / Г.О. Любина // Дошкольное воспитание. – № 3. – С. 17-19.
15. Общение и речь: Развитие речи у детей в общении со взрослыми / Под ред. М. И. Лисиной. – Москва : Педагогика, 2005. – 208 с.
16. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.; За ред. З. Н. Курлянд. 2-ге вид., перероб. і доп. – Київ : Знання, 2005. – 399 с.
17. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / М.Фіцула. – Київ : Академвидав, 2006. – 352 с.

References

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity. – Kyiv : Red. zhurn. Doshkilne vykhovannia, 1999. – 62 s.
2. Bekh I. D. Vykhovannia osobystosti : Navch.-metod. posibnyk: U 2 kn. Kn. 2. / I.D.Bekh. – Kyiv : Lybid, 2003. – 344 s.
3. Bohush A. M. Doshkilna lnhvodydaktyka : teoriia i metodyka navchannia ditei ridnoi movy : [pidruchn.] / A. M. Bohush, N. V. Havrysh. [2-he vyd., dop.]. – Kyiv : Vydavnychiy Dim Slovo, 2011. – 704 s.
4. Vytoky movlennievoho rozvytku ditei doshkilnoho viku: prohrama ta metodychni rekomendatsii / Ukl. A.M.Bohush. – Ін-т змісту і методів навч. – Київ, 1997. – 110 с.
5. Volkova N.P. Profesiino-pedahohichna komunikatsiia: Navch. posib. / N.P.Volkova.– Kyiv: VTs Akademiia, 2006.– 256 s.
6. Volfovska T. Komunikatyvna kompetentnist molodi yak odna z peredumov dosiahnennia zhyttievoi mety / T. Volfovska // Shliakh osvity. – 2001. – # 3. – S. 13-16.
7. Honcharenko A.M. Metodyka rozvytku movlennia ditei doshkilnoho viku / Uporiad. A.M.Honcharenko. – Kyiv : KMPUIim. B.D.Hrinchenka, 2006. – 40 s.
8. Doshkilna lnhvodydaktyka. Teoriia i metodyka navchannia ditei ridnoi movy v doshkilnomu zakladi osvity / Bohush A. M., Havryk N. V., Kotyk T. M. – Odesa: PNTs APN Ukrainy, 2002. – 48 s.
9. Yermolenko S.Ya. Navchalno-vykhovna kontseptsiia vyvchennia ukrainskoi (derzhavnoi) movy / S.Ya. Yermolenko, L.I.Matsko // Pochatkova shkola. – 1995. – #1.
10. Kononko O.L. Oriientyr sohodennia – kompetentna osobystist / O.L. Kononko // Doshkilne vykhovannia. – 2005. – #7. – S. 7-9.
11. Kotyk T.M. Metodyka pidhotovky studentiv do navchannia doshkilnykiv ukrainskoi movy: avtoref. dys.... kand. ped. nauk. / T.M. Kotyk. – Odesa, 1996.
12. Lutsenko I. O. Dytna i doroslyi: vchymosia spilkuvatys: Hotuiemosia do movlennievoho spilkuvannia z doshkilnykamy / I.O. Lutsenko. – Kyiv : Svitych, 2008. 203 s.
13. Lutsenko I. Hotuiemos do movlennievoho spilkuvannia z doshkilnykamy / I.Lutsenko. – Kyiv : NPU, 2001. – 92 s.
14. Lyubina G. O rechevom povedenii vospitateley / G.O. Lyubina // Doshkolnoe vospitanie. – # 3. – S. 17-19.
15. Obschenie i rech: Razvitie rechi u detey v obschenii so vzroslyimi / Pod red. M. I. Lisinoy. – Moskva : Pedagogika, 2005. – 208 s.
16. Pedahohika vyshchoi shkoly : navch. posib. / Z. N. Kurliand, R. I. Khmeliuk, A. V. Semenova ta in.; Za red. Z. N. Kurliand. 2-he vyd., pererob. i dop. – Kyiv : Znannia, 2005. – 399 s.
17. Fitsula M. M. Pedahohika vyshchoi shkoly: Navch. posib. / M.Fitsula. – Kyiv : Akademvydav, 2006. – 352 s.